

Beslutade den 22 december 2010

Åklagarprövningen av slutdelgivna polisleda förundersökningar

Relevanta rättsregler

I 23 kap. 3 § rättegångsbalken återfinns den centrala regeln om när en förundersökning ska ledas av polismyndigheten och när den ska ledas av åklagare. Genom Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (ÅFS 2005:9), utarbetade i samråd med Rikspolisstyrelsen som utfärdat likalydande författning (FAP 403-5), lämnas närmare anvisningar om regelns tillämpning.

23 kap. 18 – 21 §§ rättegångsbalken reglerar vad som gäller vid förundersökningens avslutande. Där anges bland annat att vidtagna utredningsåtgärder ska redovisas i ett förundersökningsprotokoll, att beslut ska meddelas i åtalsfrågan efter att förundersökningen har avslutats och att åtal inte får väckas förrän den misstänkte har slutdelgivits utredningsmaterialet.

I Riksåklagarens riktlinjer RåR 2008:2 Förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse uttalas att skiljelinjen mellan beslut att lägga ned en förundersökning och beslut att inte väcka åtal som huvudregel ska gå vid genomförd slutdelgivning enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken eller genomförd utredning enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken. Enligt riktlinjerna finns det dock ett utrymme för att i vissa fall besluta om förundersökningsbegränsning även då förundersökningen har slutdelgivits.

Prövningen

De uppenbara fallen

Det ska naturligtvis normalt vara så, att polisleda förundersökningar endast slutdelges och redovisas som färdiga protokoll i sådana fall där den polisiära förundersökningsledaren på goda grunder räknar med att åklagaren kommer att fatta ett positivt åtalsbeslut.¹ Under sådana förhållanden har åklagaren endast att förhålla sig till det redovisade materialet i sin åtalsroll.² Det innebär att materialet normalt ska mötas av ett beslut i åtalsfrågan, endera ett lagföringsbeslut eller – om den polisiära förundersökningsledaren misstagit sig – ett negativt åtalsbeslut.

¹ Se 23 § andra stycket förundersökningskungörelsen (1947:948) som anger att förundersökningsprotokollet ska ha fått slutlig avfattning innan åklagaren fattar beslut i åtalsfrågan.

² Enligt ett äldre synsätt innebar redovisningen av utredningen för åtalsbeslut att åklagaren övertog ledningen av undersökningen (se NJA II 1957 s 412 ff).

De fall där materialet är ofullständigt

Det är dock emellanåt så, att det material som har redovisats behäftas med brister i ett eller annat hänseende. Det kan gälla brister avseende formalia, såsom att korrekta ställföreträdaruppgifter för målsägandebolag saknas, att beslagsförhör saknas eller att vederhäftig dagsbotsutredning inte finns med. Men också brister avseende bevisningen förekommer, som att ett vittne behöver höras närmare beträffande vissa omständigheter vid brottet eller att värdet på det tillgripna inte har utretts.

Även i situationer av nu beskrivet slag har åklagaren mottagit materialet i sin roll att besluta i åtalsfrågor. *Om åklagaren bedömer att åtal inte kommer att väckas* även om de identifierade bristerna skulle åtgärdas, ska således ett negativt åtalsbeslut fattas. Den regionala praxis som tidvis har förekommit och som har inneburit att åklagaren i dessa fall – med eller utan ett tänkt beslut att återuppta förundersökningen för att komplettera materialet – beslutat att lägga ned förundersökningen ska alltså inte tillämpas. I vissa speciella situationer kan dock åtgärden godtas till undvikande av stötande resultat. Det handlar då om att åstadkomma ett beslut om förundersökningsbegränsning inför en förväntad åtalsunderlåtelse, såsom vid förnekade smörklicksnatterier eller förnekad ny brottslighet som – med hänsyn till tidigare (eller samtidig) brottslighet – inte ska föranleda lagföring.

Om åklagaren i stället bedömer att åtal kan väckas efter att de identifierade bristerna har åtgärdats, ska åklagaren återuppta förundersökningen. Åklagarens bedömning innebär att slutdelgivning har skett på ett för tidigt stadium och att förundersökningen därför ska tas upp på nytt.

Återföra förundersökningen till polisen

Sedan förundersökningen återupptagits ska åklagaren besluta att ledningen av förundersökningen ska återgå till polismyndigheten. Endast i de fall förundersökningen bör vara åklagarledd enligt vad som föreskrivs i ÅFS 2005:9 Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål, ska åklagaren behålla förundersökningsledarskapet.

En förundersökningsledare utför sina uppgifter självständigt. I de fall åklagaren beslutar att återuppta och återlämna ledningen av förundersökningen till polismyndigheten får åklagaren inte ge direktiv eller anvisningar till polisens förundersökningsledare. Åklagaren ska dock ange skälen till sitt beslut. Åklagarens motivering bör då vara så tydlig att det står klart vilka brister som har lett till åklagarens beslut.

Dessa riktlinjer ersätter Riksåklagarens riktlinjer RåR 2006:2 i samma ämne. Samtidigt upphävs Åklagarmyndighetens riktlinjer ÅMR 2006:2 Bekämpning av mängdbrott.

ANDERS PERKLEV

Nils Rekke
Rättsavdelningen